

Kansallinen metsäohjelma

Metsät parantavat elämänlaatua

Työryhmän loppuraportti

29.11.2012

Metsäneuvostolle

Kansallisen metsäneuvoston määräaikainen *Metsät parantavat elämänlaatua* -työryhmä on tarkastellut metsien tuottamia aineettomia hyvinvointivaikutuksia 1) metsäsuhteen 2) metsien terveys- ja hyvinvointivaikutusten ja 3) metsäkulttuurin näkökulmasta.

Työryhmä esittää tässä raportissa kunkin kolmen aihealueen jälkeen kokonaisuuteen liittyvät tärkeimmät toimenpide-ehdotukset liitettäväksi Kansallinen metsäohjelma 2025:een. (Käytetään lyhennettä KMO.)

[KMO 2015:ssä](#) huomioidut toimenpiteet ovat hyviä ja niitä tulee jatkaa. Tässä raportissa keskitytään aikaisempien KMO:n toimenpiteiden täydentämiseen tai kokonaan uusien toimenpiteiden ehdottamiseen. Työryhmä ei ottanut kantaa ehdotettujen toimenpiteiden mahdollisiin vastuutahoihin. Toimenpiteiden sisällyttäminen KMO:aan edellyttää, että toteutukseen voidaan osoittaa sitoutuneet vastuutahot ja tarpeelliset resurssit.

Työryhmä esittää seuraavia toimenpiteitä lisättäväksi tai täydennettäväksi Kansallinen metsäohjelma 2015:een

Parannetaan metsien saavutettavuutta

Tehdään metsään pääsy kaikille helpoksi. Huolehditaan ulkoilureittien ylläpidosta ja parannetaan reittien laatua. Lisätään lähireittien määrää erityisesti taajama-alueilla ja matkailukeskuksissa. Selvitetään kuinka OKM:n liikuntapaikkarakentamisen tuesta voitaisiin kohdentaa nykyistä suurempi osa ulkoilureitteihin. Korostetaan koulujen, päiväkotien ja ikäihmisten lähimetsien tärkeyttä.

Lisätään tietoa jokamiehenoikeuksista ja sen reunaehdoista

Tehdään harrastajille, maanomistajille, järjestöille, yrityksille, päättäjille ja viranomaisille suunnattu valtakunnallinen koulutus- ja tiedotuskampanja jokamiehenoikeuksista ja sen reunaehdoista. Tuotetaan eri medioille soveltuvaa tiedotusmateriaalia. Lisätään jokamiehenoikeudet opetussuunnitelmaan. Selvitetään jokamiehenoikeuksien liittämistä Unescon aineettoman kulttuuriperinnön luetteloon.

Rakennetaan virtuaalinen MetsäWiki

Kansalaisille suunnattuun MetsäWikiin kerätään tietoa metsiin liittyviltä hallinnonaloilta ja kansalaisilta. Selvitetään, miten MetsäWiki voisi hyödyntää jo olemassa olevaa Metsähallituksen ja Metsän tutkimuslaitoksen tuottamaa julkista tietoa ja tietokantoja. MetsäWikissä olisi tietoa mm. luonto- ja kulttuurikohteista, ulkoilureiteistä, tapahtumista ja eliöstöstä.

Lisätään kansalaisten tietoisuutta ja

ammattilaisten osaamista metsien terveys- ja hyvinvointivaikutuksista

Toteutetaan monialainen metsien terveysvaikutusten viestintäkampanja, jonka kohteena ovat kansalaiset, yritykset ja päättäjät. Kootaan yhteen eri tieteenalojen tutkimustulokset metsien terveysvaikutuksista kokonaisuuden hahmottamiseksi ja tutkimustiedoissa olevien aukkojen selvittämiseksi.

Selvitetään metsäsuhteen rakentumista eri ikäkausina

Selvitetään metsäsuhteen rakentumiseen vaikuttavat tekijät, nivelkohdat ja motivaatiot. Osoitetaan toimijat ja tekijät, jotka keskeisimmin vaikuttavat ihmisen metsäsuhteen kehittymiseen ja ylläpitoon eri elämänvaiheissa. Selvitetään, millaisilla toimenpiteillä metsäsuhteen kehittymiseen voidaan tehokkaimmin vaikuttaa.

Tuotteistetaan ja tuotetaan virkistys- ja hyvinvointikäyttöön markkinaehtoisia palveluita

Selvitetään Suomessa ja ulkomailla olemassa olevat parhaat metsään liittyvät tuoteideat ja kootaan ne käyttökelpoiseksi tietopaketti yrittäjille. Tuetaan yrittäjiä kehittämään uusia, metsien tarjoamaan aineettomaan hyvinvointiin liittyviä palveluita. Toteutetaan kokeiluhankkeita palveluiden vaikuttavuuden selvittämiseksi.

Puheenjohtajalta

Suomi on suhteellisesti laskettuna yksi maailman metsäisimmistä maista. Pinta-alastamme 70 % on metsää ja 10 % vettä. Metsät tarjoavat suomalaisille aineetonta hyvinvointia kuten kauniita maisemia, kulttuuria ja virkistystä. Ne lisäävät tutkitusti yksilön onnellisuutta. Lähes 4,2 miljoonaa suomalaista käyttää metsiä ja lähiulkoilureittejä virkistäytymiseen. Tämä antaa jonkinlaisen käsityksen metsien suuresta merkityksestä suomalaisille.

Mikä on sinun suhteesi metsään? Suomalaisten yleisin vastaus liittyy metsässä tapahtuvaan harrastukseen kuten liikuntaan, vapaa-ajan metsätöihin, marjastukseen tai metsästykseseen. Metsäsuhdetta kuvaa usein myös jokin hyvän metsäkokemuksen myötä syntynyt metsän arvo tai merkitys. Nämä päällimmäiset ajatukset ja tunteet kertovat ihmisten todellisista arvoista, jotka valitettavan usein hukkuvat poliittisessa päätöksenteossa talousmittareiden ja työllisyysvaikutusten alle.

Miten nämä pehmeät arvot saadaan tasa-arvoisemmin esiin päätöksenteossa? Pehmeiden arvojen vaikutus kansanterveyteen ja -talouteen on suuri, mutta niille ei ole mahdollista laskea yksiselitteistä hintalappua tai euromääräistä kustannushyötyä. Osa voidaan kyllä arvottaa taloudellisilla mittareilla.

Esimerkiksi pyöräilyyn ja kävelyyn panostetun euron kustannushyödyt pystytään jo laskemaan vähentyneinä sosiaali- ja terveysmenoina. Tulokset ovat vielä vaikeaselkoisia monine muuttujineen ja niiden merkitys päätöksenteossa on vähäinen. Alue on kuitenkin kehittymässä, ja tulevaisuudessa näemme yhä enemmän taloudellisia perusteluja pehmeille arvoille. Syytä onkin, sillä yhteiskunnan trendejä ovat tällä hetkellä muun muassa nopea kaupungistuminen, allergioiden, liikkumattomuuden ja lihavuuden lisääntyminen, psyykkisen hyvinvoinnin epätasainen jakautuminen ja luonnossa liikkumisen taitojen väheneminen. Metsän hyvinvointivaikutukset vastaavat moniin tämän päivän yhteiskunnallisiin haasteisiin.

Metsäsektorin taloudellinen merkitys tunnetaan hyvin. Sen sijaan metsien monitahoinen merkitys ihmisten elämänlaadulle ja hyvinvoinnille kaipaa kokonaisvaltaista jäsentämistä, eri ulottuvuuksien tunnistamista ja uuden tutkimustiedon kartuttamista.

Kenelle metsien tuottaman aineettoman hyvinvoinnin edistäminen kuuluu? Maa- ja metsätalousministeriö on ottanut Kansallisessa metsäohjelmassa tehtäväkseen edistää tätä teemaa tai vähintäänkin seurata siihen liittyviä asioita. Edistämiseen vaikuttavat ja voivat vaikuttaa monet tahot, kuten ympäristöministeriö, opetus- ja kulttuuriministeriö, työ- ja elinkeinoministeriö, sosiaali- ja terveysministeriö, Metsähallitus, Metsäntutkimuslaitos, kunnat ja niiden eri toimialat, seurakunnat, yritykset, yksityiset metsänomistajat ja järjestöt. Jokaisella edellä mainituilla taholla on oma lähestymiskulmansa metsien tuottamaan aineettomaan hyvinvointiin.

Samanaikaisesti metsien elämänlaatua parantavien ominaisuuksien edistäminen ei ole kenenkään toimijan todellisella ydinosaamisalueella. Nykyisessä asioiden keskittämisen ja tuotontavoittelun ilmapiirissä keskitytään tarkasti omaan ydinalueeseen. Siksi monia toimialoja koskevat, monitieteistä lähestymistapaa vaativat aihealueet rajautuvat usein esimerkiksi hankerahojen jaossa pois, vaikka aihe sinänsä koettaisiinkin tärkeiksi. Asian edistämisen kannalta on tärkeää, että tämän tyyppisille kokonaisuuksille määritellään jatkossa selkeät vastuutahot.

Tämä raportti on kooste metsien tuottamasta aineettomasta hyvinvoinnista ja sen kehittämisestä. Laatijana on Kansallisen metsäohjelman alaisuudessa toiminut *Metsät parantavat elämänlaatua* -työryhmä. Työryhmä ei ottanut kantaa ehdotettujen toimenpiteiden mahdollisiin vastuutahoihin. Asia jää keskusteltavaksi tulevaisuudessa.

Kiitos kaikille tämän raportin sisältöön vaikuttaneille asiantuntijoille.

Eki Karlsson

Metsät parantavat elämänlaatua -työryhmän puheenjohtaja
toiminnanjohtaja, Suomen Latu

Sisällysluettelo

1	Lähtökohta	5
1.1	KMO 2015	5
1.2	Tehtävä ja rajaus	5
1.3	Työryhmä	6
2	Tausta ja määritelmät	6
2.1	Tausta	6
2.2	Elämänlaatu	7
2.3	Metsäsuhde	8
2.4	Metsien virkistys- ja hyvinvointikäyttö	8
2.5	Metsäkulttuuri	9
3	Metsät parantavat elämänlaatua	9
3.1	Metsäsuhde	9
3.1.1	Metsäsuhteen merkitys elämänlaatuun	10
3.1.2	Metsäsuhteen edistäminen	10
3.1.3	Toimenpide-ehdotukset metsäsuhteen vahvistamiseksi	11
3.2	Hyvinvointi- ja virkistyskäyttö	12
3.2.1	Virkistys- ja hyvinvointikäytön vaikutus elämänlaatuun	12
3.2.2	Lähimetsä on käytetyin liikuntapaikka	13
3.2.3	Liittymäkohdat liiketoimintaan ja luontomatkailuun	15
3.2.4	Metsien hyvinvointivaikutusten edistäminen	15
3.2.5	Toimenpide-ehdotukset metsien virkistys- ja hyvinvointikäytön edistämiseksi	17
3.3	Metsäkulttuuri	18
3.3.1	Metsäkulttuurin merkitys elämänlaatuun	18
3.3.2	Metsäkulttuuri on osa suomalaista identiteettiä	18
3.3.3	Metsäkulttuurin edistäminen	19
3.3.4	Toimenpide-ehdotukset metsäkulttuurin edistämiseksi	19

1 Lähtökohta

1.1 KMO 2015

Metsät parantavat elämänlaatua -työn pohjana oli Kansallinen metsäohjelma 2015 (KMO 2015). Kansallinen metsäohjelma perustuu metsälakiin ja sisältää metsäpolitiikan keskeiset linjaukset. Ohjelman toiminta-ajatuk- sen mukaisesti metsien kestävä hoito ja käyttö luovat kasvavaa hyvinvointia.

KMO 2015:n mukaan elämänlaatu tarkoittaa laajasti ottaen kaikkea, mitä ihmiset tarvitsevat voidakseen hyvin. KMO 2015:ssa on tavoitteena, että metsien hyvinvointia lisääviä ja kulttuuriarvoja tuottavia tekijöitä vahvistetaan.

Kansallinen metsäohjelma 2015 hyväksyttiin 16.12.2010 valtioneuvoston periaatepäätöksellä ja sen ohjel- makuusi kestää vuoteen 2015. Metsäohjelman visiossa tähtäin on kuitenkin vuodessa 2025 ja silloin vision mukaan Suomen metsäala on vastuullinen biotalouden edelläkävijä, metsiin perustuvat elinkeinot ovat kilpai- lukykyisiä ja kannattavia sekä metsäluonnon monimuotoisuus ja muut ympäristöhyödyt ovat vahvistuneet. [Ks. liite, KMO 2015](#)

1.2 Tehtävä ja rajaus

Työryhmän tuli toimeksiannon mukaan etsiä toimenpiteitä, joilla metsien aineettomia hyvinvointivaikutuksia voidaan voimistaa ja joilla niihin voidaan vaikuttaa. Työryhmän tuli hakea myös sellaisia yritystoiminnan mah- dollisuuksia, jotka eivät entuudestaan sisälly Kansallisen metsäohjelman liiketoimintaan liittyvään strategiseen päämäärään.

Työryhmän työtä tukivat KMO:n Elämänlaatutyöpaja 6.5.2011 sekä 14.12.2011 järjestetty KMO:n Ekosysteemipalvelutyöpaja. Työryhmässä kuullut esitykset ja kokousmuistiot ovat [verkossa](#) MMM:sivuilla.

Kansallisen metsäohjelman elämänlaatutyöryhmän keskustelua käytiin myös kokousten välillä. Keskustelun avoimuutta haluttiin lisätä avaamalla muillekin kuin työryhmän jäsenille avoin [Facebook-tili](#). Sivuston tarkoi- tuksena oli laajentaa keskustelua metsäkulttuurista, metsäsuhteesta ja metsien virkistys- ja hyvinvointikäytöstä.

Työryhmä määritteli metsän tarkoittavan tässä yhteydessä kaikenlaisia metsiä riippumatta niiden koosta ja sijainnista. Matkailu- ja luonnontuoteala, yritysyrityksen kehittäminen ja saamelaisasiat jätettiin käsittelyn ulkopuolelle, koska ne ovat mukana KMO:aan liittyvissä muissa yhteyksissä. Luontomatkailu liittyy kuitenkin virkistyskäyttöön ja tuotteistamiseen ja liiketoiminta ovat mukana läpileikkaavana näkökulmana.

1.3 Työryhmä

Metsät parantavat elämänlaatua -työryhmä perustettiin Kansallisen metsäohjelman määräaikaiseksi työryhmäksi. Jäseniä ryhmässä oli 26.

Työryhmän jäsenet:

Eki Karlsson, Suomen Latu (pj)

Katja Matveinen-Huju, maa- ja metsätalousministeriö (vpj)

Essi Aarnio-Linnanvuori (myöhemmin

Sanna Koskinen), WWF Suomi

Sirpa Eronen, Siuntion Hyvinvointikeskus

Terhi Hook, Matkailun edistämiskeskus

Pertti Hämäläinen, työ- ja elinkeinoministeriö

Lea Jylhä, Maa- ja metsätaloustuottajain

Keskusliitto MTK

Harri Karjalainen (myöhemmin **Maarit Loiskekoski**), ympäristöministeriö

Sirpa Kärkkäinen, Suomen Metsäyhdistys

Markku Laulumaa, Suomen riistakeskus

Anneli Leivo, Metsähallitus

Päivi Maaranen, Museovirasto

Anne Mäkynen, Vantaan kaupunki

Olavi Paronen, UKK-instituutti

Erja Rappe, Helsingin yliopisto

Juha Rutanen, Helsingin yliopisto, Ruralia-instituutti

Anna-Kaisa Rämö, Pellervon taloustutkimus PTT

Olli Saastamoinen, Itä-Suomen yliopisto

Raija Seppänen, maa- ja metsätalousministeriö

Heli Talvitie, Kulttuuriteemaryhmä, Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmä, opetus- ja kulttuuriministeriö

Pekka Väänänen, Green Window Oy

Ville Schildt, maa- ja metsätalousministeriö

Tuija Sievänen, Metsäntutkimuslaitos

Katriina Soini, Maa- ja elintarviketalouden tutkimuskeskus MTT

Ismo Suksi, sosiaali- ja terveysministeriö

Airi Matila, Metsätalouden kehittämiskeskus

Tapio (siht.)

Anne Rautiainen, Suomen Latu (loppuraportin toimittaja)

2 Tausta ja määritelmät

2.1 Tausta

Metsät ovat osa suomalaista identiteettiä. Metsiin liittyy paitsi yksilöllisiä, myös yhteisöllisiä ja kansallisia merkityksiä. Kun olemme metsässä tai puhumme metsästä, tulkitsemme olemista tai puhumista aina myös näiden yhteisesti jaettujen käsitysten ja mielikuvien kautta.

Metsät parantavat ihmisten elämänlaatua ja hyvinvointia lukuisilla tavoilla ja monien eri vaikutusmekanismien kautta. Metsien merkityksen tiedostaminen ja tämän tiedon hyödyntäminen sekä yksilöiden että laajojen ihmisryhmien hyvinvoinnin parantamiseksi on yhteiskunnalle kannattavaa. Tässä raportissa metsien tuottama aineetonta hyvinvointia tarkastellaan kolmesta eri näkökulmasta (kuva 1, s. 7):

- 1) metsäsuhde
- 2) metsien virkistys- ja hyvinvointikäyttö
- 3) metsäkulttuuri

Metsäsuhde, metsien virkistys- ja hyvinvointikäyttö ja metsäkulttuuri ovat käsitteinä itsenäisiä, mutta niiden rajapinnat ja riippuvuussuhteet eivät ole yksiselitteisiä. Esimerkiksi ulkoilureittejä ja niiden merkitystä on vaikea sijoittaa vain yhden otsikon alle, koska hyvä metsäsuhde edistää reiteillä liikkumista, liikkuminen tuo terveys- ja hyvinvointivaikutuksia ja reiteillä liikkumisen motiivina voivat olla kulttuuriset elämykset.

Kuva 1. *Metsät parantavat elämänlaatua* -kokonaisuus jaettiin kolmeen elämänlaatuun vaikuttavaan tekijään: metsäsuhde, metsien virkistys- ja hyvinvointikäyttö ja metsäkulttuuri. Kutakin osiota tarkasteltiin läpileikkäavasti 1) olosuhteiden ja saavutettavuuden 2) viestinnän ja neuvonnan 3) tuotteistamisen ja liiketoiminnan sekä 4) tutkimuksen ja kehittämisen näkökulmasta.

2.2 Elämänlaatu

Yhteiskunnan näkökulmasta elämänlaadulla tarkoitetaan aineellisen elintason lisäksi hyvän elämän laadullisia ulottuvuuksia eli laajasti ottaen kaikkea, mitä ihmiset tarvitsevat voidakseen hyvin. Elämänlaatu onkin lähellä hyvinvoinnin käsitettä, ja siihen kuuluvat muun muassa tulojen, asumisen, ravinnon ja muiden elintason aineellisten osatekijöiden lisäksi muun muassa terveys, turvallisuus, ihmissuhteet, luontosuhde, itsensä toteuttaminen ja vaikutusmahdollisuudet.

Yksilön näkökulmasta koettu hyvinvointi voidaan määritellä elämänlaaduksi, joka koostuu fyysisestä, psyykkisestä ja sosiaalisesta ulottuvuudesta. Elämänlaadun (hyvinvoinnin) näkökulmasta sen eri ulottuvuuksia on vaikea erotella toisistaan itsenäisesti tarkasteltaviksi, koska ne vaikuttavat toisiinsa ja muuttuvat jatkuvasti elämäntilanteiden ja tavoitteiden myötä. Esimerkiksi tunteisiin (emootioihin) ja niiden säätelyyn vaikuttavat sekä psyykkiset että sosiaaliset tekijät.

Suomen perustuslain mukaan julkisen vallan on pyrittävä turvaamaan jokaiselle oikeus terveelliseen ympäristöön. Terveellinen ja hyvä ympäristö parantaa elämänlaatua. Metsät tuottavat aineellisen hyödyn ohella sekä välittömästi että välillisesti paljon sellaista laadullista hyvinvointia, jonka kaikkea merkitystä ei osata mitata rahassa. Metsien tuottamaan vaikeasti mitattavaan aineettomaan hyvinvointiin ja metsän muihin arvoihin kohdistuu kuitenkin jatkuvasti laajenevaa kiinnostusta ja tutkimusta.

2.3 Metsäsuhde

Metsäsuhde on perusta, jolle metsien virkistys- ja hyvinvointikäyttö ja metsäkulttuuri rakentuvat. Myös tapa hoitaa ja käyttää metsiä perustuu metsäsuhteeseen. Yksilöllisellä tasolla metsäsuhteella tarkoitetaan ihmisen suhdetta metsään. Yhteiskunnan näkökulmasta tasapainoinen metsäsuhde auttaa ymmärtämään luonnonvarojen kestävästä käytöstä, metsien tarjoamien mahdollisuuksien ja ekosysteemien asettamien rajoitteiden kokonaisuutta.

Metsäsuhteeseen kuuluu yksilön metsälle antama arvo ja siihen kohdistuvat asenteet. Metsää itsessään, sen rauhaa ja kauneutta arvostetaan. Metsäsuhde voi rakentua työn kautta. Suomessa on liki miljoona metsänomistajaa, joilla metsäsuhdetta määrittää myös metsän omistaminen. Käytännössä kunkin henkilökohtainen metsäsuhde rakentuu useiden eri merkitysten ja arvojen summana.

Kestävä metsäsuhde rakentuu, muuttuu ja kehittyy ajan mukana. Metsä täytyy kokea itse. Tekeminen, kokeminen ja metsässä oleminen ovat keskeinen osa metsäsuhteen rakentumista etenkin lapsilla ja nuorilla. Arviolta 4,2 miljoonaa aikuista suomalaista käyttää metsiä virkistäytymiseen vähintään kerran vuodessa. Tämä on erityisen tärkeää suomalaisten metsäsuhteen rakentumiselle ja säilymiselle.

Metsäsuhteen kehittymiseen vaikuttaa myös muun muassa metsää koskeva tietämys ja tapa, jolla metsästä puhutaan mediassa.

Hyvä ja välitön metsäsuhde on metsästä saatavien aineettomien hyvinvointivaikutusten keskeinen edellytys. Vain ihmiset, joilla on metsäsuhde menevät metsään, liikkuvat siellä, kokevat elpyvänsä, käyttävät metsään liittyviä kaupallisia palveluja ja arvostavat metsää työpaikkana tai välillisenä työnantajana.

2.4 Metsien virkistys- ja hyvinvointikäyttö

Metsien virkistyskäyttö on terminä vakiintunut. Se pitää sisällään kaiken vapaa-aikaan liittyvän luonnonympäristössä tapahtuvan oleskelun ja liikkumisen. Käyttöön voi liittyä maksullisia toimintoja ja palveluita. Virkistyskäytön tarkoituksena voi olla esimerkiksi lenkkeily, ulkoilu, retkeily, telttailu, metsästäys, marjastus, sienestys, luonnon harrastaminen tai maisemien ihailu.

Hyvinvointikäyttö laajentaa virkistyskäyttö-termin sisältöä liittäen siihen edellä todetun yhteiskunnallisen näkökulman ja sosiaalisen ulottuvuuden. Hyvinvointikäyttö korostaa erityisesti metsissä tapahtuvien vapaa-aikan toimintojen tuottamaa fyysistä ja henkistä terveyttä sekä metsien ja muun luonnon potentiaalia elämän ilon ja kuntouttamisen edistäjänä tai sosiaalisen syrjäytymisen estäjänä. Tämä koskee perinteisten ulkoilu- ja virkistysmuotojen ohella myös uusia kuntouttavia ja voimaannuttavia palveluita kuten työhyvinvointipalveluita, mielenterveystyötä, hoitokotien asukkaiden kuntoutusta ja nuorten tukitoimintaa.

Metsillä on suuri liikuttamisvoima ja samalla suuri merkitys ihmisten hyvinvointiin. Suomalaisista 96 % harrastaa ulkoilua. Keskimäärin suomalaiset ulkoilevat lähiluonnossa ja luontomatkoilla 170 kertaa vuodessa. Kaksi kolmesta suomalaisesta ulkoilee viikoittain. Vuosittain esimerkiksi kansallispuistoissa käy joka viides suomalainen.

Laajemman merkityksensä vuoksi työryhmä päätyi käyttämään termiä metsien virkistys- ja hyvinvointikäyttö kuvaamaan metsissä tapahtuvia toimintoja ja niiden terveystaustaa.

2.5 Metsäkulttuuri

Metsäkulttuuri tarkoittaa kaikkea aineellista ja aineetonta toimintaa, joka tavalla tai toisella liittyy metsään. Metsien merkityksestä eri aikakausina kertovat muun muassa metsissä olevat muinaisjäännökset, kulkuväylät ja metsätyökämpät. Aineetonta metsäkulttuuria ovat muun muassa tarinat, sadut ja sananlaskut.

Metsätyön ja metsätalouden lisäksi metsäkulttuuriin sisältyvät metsien kaikki muut käyttömuodot, metsän materiaalien talteenotto, jatkojalostaminen ja käyttö, metsään liittyvät harrastukset ja metsän merkitys jokapäiväisessä elämässä.

Suomalaiset metsäperinteet ovat mukana muun muassa uskonnollisissa tavoissa, riiteissä, ruoassa ja luontaislääkkeissä. Myös metsämaisema on osa suomalaista kulttuuriperintöä, maaseudun vetovoimaisuutta ja matkailuyritysten yritysmahdollisuuksia.

Metsän vaikutus taiteeseen voidaan jakaa metsässä sijaitsevaan ja tapahtuvaan taiteeseen sekä muuhun taiteeseen, jota metsä inspiroi. Esimerkiksi kuvataide, musiikki, muotoilu ja esittävä taide saavat usein inspiraation metsästä, sen olosuhteista tai materiaaleista. Toisaalta kaikenlainen taide, myös sellainen jonka tekemiseen metsä ei ole vaikuttanut, voidaan viedä metsäympäristöön.

Kulttuurisesti kestävä metsäala ja muu metsissä tapahtuva toiminta ottaa huomioon metsien käyttöön liittyvät perinteet, lujittaa niitä ja luo uusia. Uutta metsäkulttuuria ovat esimerkiksi nykypäivän puu- ja luonnontuotteet ja luontomatka- ja luontopalvelut.

3 Metsät parantavat elämänlaatua

3.1 Metsäsuhde

”No one will protect what they don’t care about:
and no one will care about what they have never experienced.”
David Attenborough

Metsäsuhde rakentuu eri tavoin eri elämänvaiheissa. Siihen vaikuttavat elinympäristö ja yhteiskunnan institutiot kuten perhe, päiväkotit, koulu, puolustusvoimat ja työelämä. Metsiin liittyvät arvot kumpuavat perheestä, ystäviltä, harrastuksista ja yhteiskunnasta.

Tutkimusten mukaan luontosuhteen pitäisi rakentua jo varhaislapsuudessa, jotta se kantaisi läpi elämän. Pienen lapsen suhde luontoon on useimmiten välitön ja utelias. Kouluiässä lapsi kadottaa helposti mielenkiintonsa ja luontevan suhtautumisensa luontoympäristöön, jos hänen luontosuhdettaan ei tueta. Kasvavan lapsen luontosuhdetta voi tukea tarjoamalla hänelle mahdollisuuden leikkiä ja olla luontoympäristössä.

Lapsena metsäsuhteen rakentumiseen vaikuttavat muun muassa perheeltä saatu malli ja kokemus sekä mahdolliset harrastukset. Aikuisten metsäsuhteen rakentumista, siihen vaikuttamista tai sen ylläpidon keinoja ei tällä hetkellä tunneta.

Jotta metsäsuhteen kehittymiseen ja ylläpitoon voitaisiin vaikuttaa, pitäisi tietää, ketkä toimijat ja mitkä keinot ovat vaikuttavia ja miten tuo vaikuttaminen tapahtuu. Onko metsäsuhteen kehittymiselle sisäisiä motiiveja, joita voitaisiin vahvistaa?

3.1.1 Metsäsuhteen merkitys elämänlaatuun

Tutkijoiden käsitykset luonnosta vieraantumisen ja sen nopeudesta vaihtelevat. Tiedeyhteisöissä luonnosta vieraantumisen keskustellaan muun muassa termeillä ekofobia, luonnon puutteen oireyhtymä (nature-deficit disorder) ja sukupolvinen ympäristömuistinmenetys (environmental generational amnesia).

Läheisellä metsäsuhteella on suuri merkitys lasten terveydelle ja kehitykselle. Metsäsuhteen kehittymistä voidaan tukea lisäämällä metsässä liikkumista, vahvistamalla kiintymystä metsäluontoa kohtaan, vaalimalla monimuotoisuutta ja antamalla tietoa Suomen metsien yhteiskunnallisesta merkityksestä. Lasten metsäsuhteen vahvistamiselle on pysyvä tarve, koska uusi ikäryhmä syntyy vuosittain, harrastukset keskittyvät yhä enemmän sisätiloihin ja kaupungistuminen etenee.

Metsäsuhteen heikkeneminen tai sen jääminen kokonaan muodostumatta vaikuttaa siihen, millaisia elämäntaitoja ihmisille kehittyy. Hyvä luontosuhde edistää vastuullista toimintaa ympäristöasioissa, sillä ihminen haluaa pitää huolta siitä mitä arvostaa ja minkä kokee tärkeäksi. Lisäksi metsäsuhte on edellytys sille, että osaamme hoitaa metsiä kestävästi siten, että tulevat sukupolvetkin voivat ja osaavat käyttää niitä.

Suomalaisten hyvä metsäsuhte lisää halukkuutta työskennellä ja toimia metsäalalla ja metsien hyväksi. Metsäsuhte vaikuttaa positiivisesti erilaisten metsästä saatavien tuotteiden ja palveluiden arvostukseen ja kysyntään.

3.1.2 Metsäsuhteen edistäminen

Metsäsuhteeseen vaikuttaminen

Metsäsuhteen edistämisen tavoitteena on tietoisien metsäsuhteen muodostuminen ja rakentuminen osaksi henkilökohtaista hyvinvointia. Metsäsuhteen kehittämisen tulee tapahtua tasapainoisesti taloudelliset, ekologiset, sosiaaliset ja kulttuuriset näkökulmat huomioon ottaen. Alle 12-vuotiaalla metsässä olemisen vaikutus metsäsuhteen muodostumiselle on voimakkain.

Kolmannen sektorin luontokasvatus tekee työtä metsäsuhteen kehittämisen eteen. Toimijoina ovat muun muassa Suomen ympäristökasvatusseura, Partio, Suomen luonnonsuojeluliitto, Suomen metsäyhdistys, 4-H, Leirikoulu yhdistys, Natur och Miljö ja Suomen Latu. Myös yritykset, luonto- ja ympäristökoulut, seurakunnat (esimerkiksi Vihreät riparit -hanke) ja Metsähallituksen luontokeskukset edistävät lasten ja nuorten luonto- ja metsäsuhdetta.

Kaupungistumisen vuoksi on entistä tärkeämpää, että luontokasvatustyötä tekeviä tuetaan pitkäjänteisesti heidän työssään. Laadukkaasta luontokasvatuksesta lapsi saa henkistä ja fyysistä terveyttä. Hän oppii elämän- ja riskienhallintaa ja hänen oppimiskykynsä paranee. Luontokasvatustoimintaa tulisi tukea siten, että toiminta tavoittaisi mahdollisimman monet lapset ja nuoret.

Metsähallitus on myynyt alueistaan irrallisia pienmetsäpalstoja yksityisille harrastusmetsiksi ja olemassa olevien tonttimaiden lisämaaksi. Pienmetsäpalstojen kysyntä on ollut suurta. Se on osoitus olemassa olevasta kiinteästä metsäsuhteesta.

Metsäsuhteen edistämiseen tarvitaan metsäalan kaikkia toimijoita (esimerkiksi metsäteollisuus, luonnonsuojelu ja koulutus), koska aineellinen ja aineeton hyvinvointi ovat riippuvaisia toisistaan.

Metsän saavutettavuuden merkitys

Metsän helppo saavutettavuus elämänkulun kaikissa vaiheissa on olennaista metsäsuhteen rakentumiselle ja ylläpidolle. Mitä pienempi lapsi tai vähemmän liikkuva vanhus, sen lähempänä lähimetsän tulee olla. Toisaalta myös pieni metsäalue riittää kokemukseen metsästä.

Maankäytön suunnittelussa on tärkeää turvata erilaisten viheralueiden jatkumo taajamametsiköistä erämaisiin alueisiin asti. Jatkumo mahdollistaa erilaisten metsäkokemusten saamisen elämän eri vaiheissa. Erilaisten metsäalueiden riittävyyteen vaikuttavat muun muassa ihmisten elinpiirissä ja metsäalueiden saavutettavuudessa tapahtuvat muutokset.

Metsäsuhteen rakentumiselle on erityisen tärkeää, että metsään pääsee vaivatta. Avainasemassa ovat hyvät reitiverkostot ja niiden ulkoilu- ja retkeilyrakenteet sekä informaation saatavuus internetissä. Reitistöt mahdollistavat virkistyskäytön ohjaamisen tarkoitukseen sopiville alueille. Näin kokemattomatkin luontoliikkujat voivat ja uskaltavat mennä metsään.

3.1.3 Toimenpide-ehdotukset metsäsuhteen vahvistamiseksi

Ehdotukset KMO 2015:een

Lisätään kansalaisten tietoisuutta ja ammattilaisten osaamista metsien terveys- ja hyvinvointivaikutuksista

Toteutetaan monialainen metsien terveysvaikutusten viestintäkampanja, jonka kohteena ovat kansalaiset, yritykset ja päättäjät. Kootaan yhteen eri tieteenalojen tutkimustulokset metsien terveysvaikutuksista kokonaisuuden hahmottamiseksi ja tutkimustiedoissa olevien aukkojen selvittämiseksi.

Selvitetään metsäsuhteen rakentumista eri ikäkausina

Selvitetään metsäsuhteen rakentumiseen vaikuttavat tekijät, nivelkohdat ja motivaatiot. Osoitetaan toimijat ja tekijät, jotka keskeisimmin vaikuttavat ihmisen metsäsuhteen kehittymiseen ja ylläpitoon eri elämänvaiheissa. Selvitetään, millaisilla toimenpiteillä metsäsuhteen kehittymiseen voidaan tehokaimmin vaikuttaa.

Ehdotukset KMO 2025:een

Kartoitetaan maankäytön suunnittelussa virkistyskäyttöön asemakaavassa osoitettujen alueiden käytön ongelmat sekä metsien omistukseen, hallintaan ja hoitoon liittyvät vastuut

Vahvistetaan koulujen ja päiväkotien mahdollisuutta kehittää pitkäjänteisesti luontokasvatustoimintaansa

Työssä voivat olla tukena esimerkiksi kolmas sektori ja luontoyrittäjät.

3.2 Hyvinvointi- ja virkistyskäyttö

”Hyvä on hiihtäjän hiihdellä,
kun ystävä hällä on myötä.”

Eino Leino

3.2.1 Virkistys- ja hyvinvointikäytön vaikutus elämäänlaatuun

Metsä vaikuttaa terveyteen kolmella tasolla: luonnon näkemisen ja havainnoinnin kautta, luonnon läheisyydessä olemisen kautta ja luonnossa tapahtuvan aktiivisen tekemisen ja osallistumisen kautta. Luonnossa liikkumalla ja oleskelemalla haetaan virkistystä, rentoutumista, rauhaa, hiljaisuutta sekä erilaisia fyysisiä ja psyykkisiä elämyksiä. Luonnon kokeminen on olennainen syy luonnossa liikkumiselle.

Fyysinen terveys

Metsät ovat liikuttavin ympäristö, ja niihin rakennettu ulkoilua tukeva infrastruktuuri edistää liikunnan harrastamista (kuva 2, s. 14). On todennäköistä, että metsäluonnon merkitys ja liikuttamisvoima terveyden edistämässä lisääntyvät.

Liikkumattomuus on miljardiluokan ongelma. Ruotsalaisen tutkimuksen mukaan liikkumattomuus aiheuttaa Ruotsissa 6 miljardin kruunun vuotuiset kustannukset kansantaloudelle. WHO arvioi, että esimerkiksi diabeteksestä 27 % johtuu liikkumattomuudesta. Tällöin pelkästään liikkumattomuudesta johtuva diabetes maksaa Suomessa noin 725 miljoonaa euroa vuodessa (taulukko 1, s. 12).

Aktiivinen liikunta luonnossa lisää itsearvostusta, tasaa mielialoja ja auttaa elpymään stressistä. Vaikutukset eivät ole annos-vasteyhteydessä liikuntalajin kesto- tai intensiteettiin, pelkkä osallistuminen riittää. Liikunta luonnossa laskee verenpainetta ja sydämen sykettä. Liikkuminen metsässä koetaan uudistavana, koska ihmiset kokevat luonto- ja virkistysliikunnan parantavan fyysistä terveyttään ja lisäävän hyvänolon tunnetta. Vihreiden lähiliikunta-alueiden on tutkimuksissa osoitettu pidentävän ihmisten elinikää.

Suomalaisen tutkijaryhmän mukaan runsas altistuminen luonnon mikrobisyhteisöille ehkäisee allergioiden ja astman kaltaisten kroonisten tulehdusten yleistymistä. Lisäksi esimerkiksi luonnonmarjojen käytöllä on runsaasti erilaisia terveyshyötyjä.

Taulukko 1. Sairauksia joihin voidaan vaikuttaa liikunnalla.

Sairaus	Lääkekorvausta saaneita, kpl	Kelan korvaus, M€
Kohonnut verenpaine	491 000	94
Kohonnut kolesteroli	666 000	67
Masennus	476 000	106
Astma ja keuhkohtaumatauti	189 000	74

Henkinen ja sosiaalinen terveys

Ihminen on kehittynyt luonnossa. Aistimme ovat tottuneet arvioimaan luonnonympäristöä ilman vaativia tiedollisia prosesseja. Luontoympäristöt elvyttävät lievittämällä stressiä, tehostamalla tarkkaavaisuutta ja parantamalla mielialaa. Metsää voidaan käyttää psyykkisessä itsesäätelyssä rauhoittamaan ja tuottamaan hyvää mieltä. Psyykkisten hyvinvointivaikutusten saamiseksi luonnossa ei tarvitse välttämättä tehdä tai suorittaa mitään erityistä, pelkkä oleskelu riittää.

Metsässä liikkuvat ja oleskelevat kokevat luonnon sosiaalisesti ja psyykkisesti erittäin tärkeäksi osaksi elämänsä. Metsässä liikkumiseen motivoivat muun muassa luonnosta saadut elämykset, yhteisöllisyys ja yhdessä tekeminen, mutta myös mahdollisuus olla yksin.

3.2.2 Lähimetsä on käytetyin liikuntapaikka

Vaihtuvista motiiveista johtuen ihmiset ulkoilevat eri elämänvaiheissa erilaisilla metsäalueilla. On tärkeää ylläpitää erilaisiin ulkoilutarpeisiin vastaavaa, helposti saavutettavissa olevaa erilaisten metsäalueiden jatkumoa.

Suomalaiset ulkoilevat vuodessa noin 850 miljoonaa kertaa, useimmiten metsäisessä luontoympäristössä. Metsässä harrastettavia lajeja ovat esimerkiksi kävely, lasten tai koiran kanssa ulkoilu, hiihto, pyöräily, marjastus, sienestys, metsästys ja erilaiset vapaa-ajan metsätyöt (taulukko 2, s. 13). Ulkoliikuntatavat muuttuvat muun muassa liikunnan tavoitteiden, iän, asuinpaikan ja trendien mukana. Uusia lajeja ovat esimerkiksi lumikenkäily, geokätköily ja maastopyöräily.

Ulkoilutilaston mukaan lähiulkoiluun osallistui 95 % 15–75-vuotiaista suomalaisista. Suomalaiset ulkoilivat lähiluonnossa keskimäärin 156 kertaa vuodessa. Lähiulkoilukerroista 46 % kohdistui kävelyetäisyydellä sijaitsevalle kunnan maalle, 20 % kävelyetäisyydellä sijaitsevalle yksityiselle maalle ja 2 % kävelyetäisyydellä sijaitsevalle valtion maalle. Lopuista lähiulkoilukerroista valtaosa kohdistui eri omistajien alueille, jotka sijaitsivat alle puolen tunnin matkan päässä kotoa.

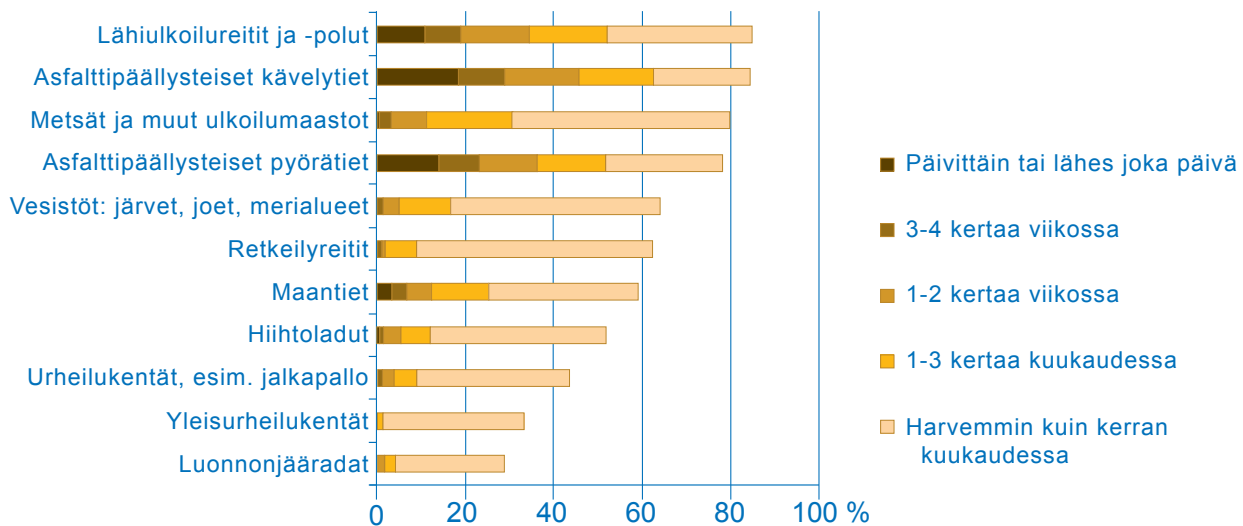
Taulukko 2. Metsien ja luonnon virkistyskäyttö 15–75-vuotiailla eräiden harrastusten osalta. Osa kävelystä ja pyöräilystä tapahtuu rakennetussa ympäristössä. (Luonnon virkistyskäytön valtakunnallinen inventointi 2008–2011, Metla.)

Ulkoilulaji	Osallistumis- %	Harrastuskertoja / vuosi
Kävely	85	131
Pyöräily	55	35
Pienpuiden keräily ja pilkkominen	42	13
Vapaa-ajan metsätyöt	16	11
Marjastus	58	8
Sienestys	40	7
Metsästys	8	15

Käytetyimpiä ulkoilupaikkoja ovat lähiulkoilureitit (kuva 2, s. 14), joita kuntalaiset pitävät tärkeimpänä kehitettävänä liikuntaympäristönä (kuva 3, s. 14). Lähireittien ylläpitäjä on useimmiten kunta.

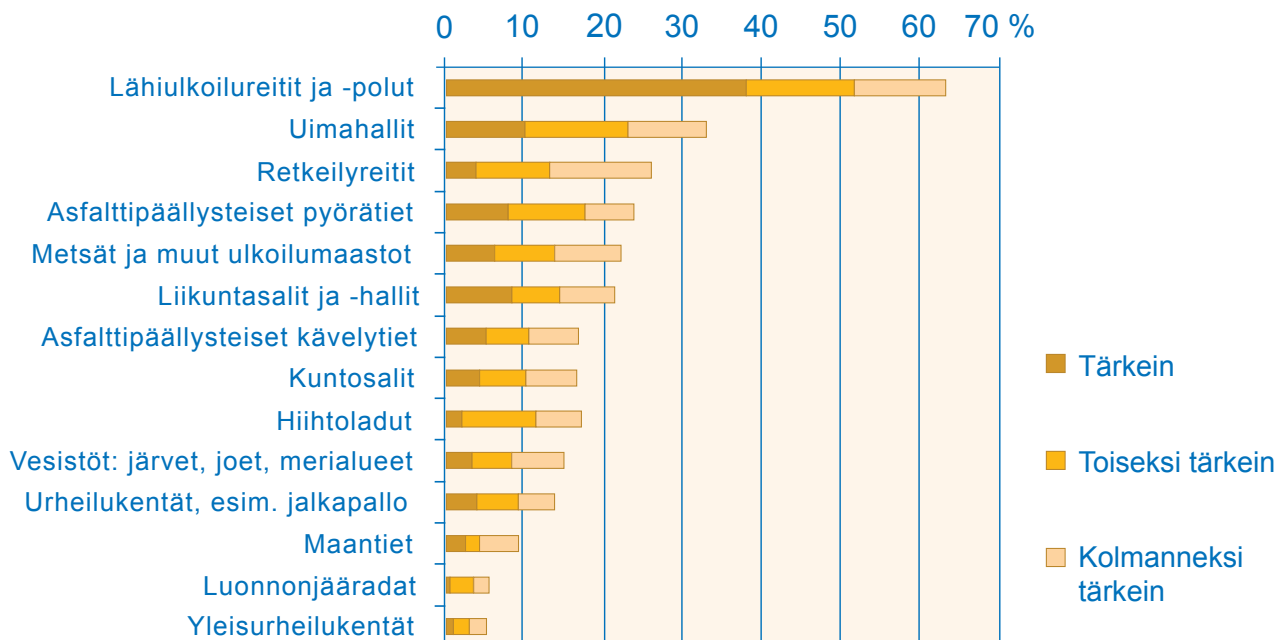
Helppo pääsy metsään ja jokamiehen oikeudet ovat tärkeimmät edellytykset metsien hyvinvointivaikutusten saavuttamiseksi. Nämä kaksi yhdessä mahdollistavat suuren osan metsään liittyvistä toiminnoista, joista koemme saavamme elämyksiä, elpymistä, hyvinvointia ja virkistystä. Suurimpia esteitä metsään menemiselle ovat liian pitkä etäisyys metsään, ulkoilureittien ja muiden ulkoilua tukevien palvelurakenteiden puute sekä tiedon puute itselle sopivista kohteista.

Paikat, joissa harrastaa liikuntaa (%)

Kuva 2. Suuri osa ulkoilusta tapahtuu luontoympäristössä. Lähde: TNS Gallup 2008.

Liikuntapaikat, joita tulisi kehittää paremmaksi tulevaisuudessa (%)

Kuva 3. Kuntalaiset toivovat eniten ulkoilureittien ja -polkujen kehittämistä. Lähde: TNS Gallup 2008.

3.2.3 Liittymäkohdat liiketoimintaan ja luontomatkailuun

Kuten alussa todettiin, luontomatkailu ja luonnontuoteala liittyvät KMO:n muihin strategisiin päämääriin. Kuitenkin kaikella, mitä edellä on todettu metsien ja luonnon merkityksestä ihmisten terveydelle ja hyvinvoinnille, on merkitystä myös luontomatkailun tulevaisuudelle. Eri arvioiden mukaan ainakin neljännes maamme matkailutulosta ja sen tuottamasta työllisyydestä on luontomatkailuun luettavien toimintojen ja yrittäjyyden tuottamaa.

Matkailun motiivien joukossa terveys- ja hyvinvointiperusteet, kuten puhdas, kaunis ja virkistävä luonto, turvalliset liikkumisympäristöt, puhdas ilma, meluton äänimaisema ja terveelliset luonnontuotteet kasvattavat merkitystään.

Metsästä haetaan hyvinvointia monin tavoin. Osa väestöstä ei liiku omatoimisesti jokamiehenoikeudella, vaan tarvitsee ja haluaa ohjattuja palveluja. Hyvän olon tavoittelu sekä henkisyyden, hiljaisuuden ja latautumisen tarve luovat kysyntää.

Sitran Maamerkit -barometrin 2011 mukaan puolet suomalaisista toivoo, että maaseudulla olisi paljon uudenlaista vihreän talouden liiketoimintaa. Matkailun edistämiskeskus on koonnut yhteen tietoa erilaisista lumeen liittyvistä matkailutuotteista. Suomessa olisi nykyistä suuremmat mahdollisuudet tehdä myös metsään liittyviä palvelutuotteita. Kun metsissä liikkumisen volyyymi kasvaa, myös hyvinvointivaikutukset ja liiketoimintamahdollisuudet kasvavat. Uusia tuotteita kehitettäessä on hyvien, Suomeen sopivien ulkomaisten mallien kartoittaminen tärkeää. Tällä hetkellä maailmalla puhutaan muun muassa erilaisista ulkoilun mobiilipalveluista, metsäparkourista, puuhotelleista ja vihreästä reseptistä.

Luontomatkailu perustuu kansallispuistojen ja muiden erityisalueiden lisäksi vahvasti tavallisiin talousmetsiin. Suomen kansallispuistoihin kohdistuvan luontomatkailun paikallistaloudelliset vaikutukset ovat yli 100 miljoonaa euroa vuodessa. Keskimäärin kävijöiden rahankäyttö tuo lähialueelle noin 10 euroa jokaista puiston palveluihin sijoitettua euroa kohti.

Luontomatkailuyrityksiä oli vuonna 2011 vajaa 7 000. Luontomatkailun suora työllistävä vaikutus oli noin 27 000 henkilötyövuotta.

3.2.4 Metsien hyvinvointivaikutusten edistäminen

Liikkuminen tuottaa yhteiskunnalle monenlaista hyötyä. Omaehtoinen liikunta ja hyvinvointimatkailu luovat mahdollisuuksia liiketoiminnalle. Liikkuva kansa tarvitsee vähemmän sosiaali- ja terveyspalveluja, mikä vaikuttaa välillisesti kansantalouteen. Metsän liikuttamisvoiman suoraa tai välillistä merkitystä kansantaloudelle ei ole pystytty laskemaan, mutta sen arvo olisi pyrittävä selvittämään.

Virkistyspalvelujen kysyntälähtöisen kehittämisen edellytys on tieto eri väestöryhmien tyytyväisyydestä lähivirkistyspalveluihin. Metsähallituksen virkistyskohteiden kysynnän määrä ja laatu tunnetaan hyvin. Taajamametsien ja muiden lähivirkistyspalvelujen kysynnän tunteminen on tällä hetkellä puutteellista, sillä kunnat seuraavat luonnon virkistyskäyttöä heikosti. Lisäksi kunnissa ei käytetä yhdenmukaisia seurantamenetelmiä. Kysynnän määrän ja laadun tunteminen on edellytys virkistyskäytön vaikuttavuuden (mm. talous ja terveys) arvioinnille.

Puistometsillä ja taajamametsillä on suuri merkitys arkiulkoilulle, ihmisten henkiselle hyvinvoinnille ja alueen viihtyisyydelle. Asuinalueiden kaavoituksessa tulisi huomioida, että metsät vaikuttavat positiivisesti ihmisten hyvinvointiin. Erityisesti muuttovoittoalueilla metsiin kohdistuu kuitenkin jatkuva rakentamispaine. Viherympäristöjen laadulle, lukumäärälle ja etäisyydelle tulisi antaa määrällisiä suosituksia ja turvata alueiden virkistyskäyttömahdollisuudet.

Kunnan vastuulla on varata riittävästi puistoja tai virkistysalueita asukkaiden nykyisiin ja tuleviin tarpeisiin. Kunnan tulisi hankkia omistukseensa alueet, jotka on varattu asemakaavassa virkistyskäyttöön. Kunta, luonto-

yrittäjä tai muu aluetta käyttöön haluava taho voi tehdä maanomistajan kanssa sopimuksen alueen määräaikaista käytöstä sekä hoidosta, kuten rakennelmien pystytyksestä, jätehuollosta ja muista vuokraehdoista.

Retkeilyrakenteet, muun muassa reittipohjat, opasteet, ja taukopaikat mahdollistavat usein metsään menon. Siksi ulkoilua ja retkeilyä tukevien reittien ja retkeilyrakenteiden ylläpito on tärkeää. Suuri ulkoilun este on tietämättömyys lähiseudun ulkoilupalveluista. Erityisesti kuntien tieto saattaa olla hajanaista ja vaikeasti löydettävää. Kaikki valtion virkistyskohteet löytyvät Metsähallituksen Luontoon.fi ja Retkikartta.fi -sivustoilta. Virkistysalueiden käyttöä voidaan edistää lisäämällä ja parantamalla viestintää, erityisesti internetin kautta löydettävää reitti-informaatiota.

Terveyden näkökulmasta väestöryhmien erot kasvavat. Erityisesti taloudellisesti tai sosiaalisesti heikompi-osaisten mahdollisuudet lisätä oma hyvinvointiaan ostamalla palveluja tai osallistumalla kalliisiin ohjattuihin harrastuksiin ovat rajalliset. Metsässä liikkuminen ja ulkoilu ovat matalan kynnyksen toimintaa, johon lähes jokaisella on mahdollisuus. Erilaisissa yhteiskunnallisessa asemassa olevat ihmiset saavutetaan parhaiten peruskoulussa, joten koulun rooli luontoliikuntaan kannustamisessa on merkittävä.

3.2.5 Toimenpide-ehdotukset metsien virkistys- ja hyvinvointikäytön edistämiseksi

Ehdotukset KMO 2015:een

Parannetaan metsien saavutettavuutta

Tehdään metsään pääsy kaikille helpoksi. Huolehditaan ulkoilureittien ylläpidosta ja parannetaan reittien laatua. Lisätään lähireittien määrää erityisesti taajama-alueilla ja matkailukeskuksissa. Selvitetään kuinka OKM:n liikuntapaikkarakentamisen tuesta voitaisiin kohdentaa nykyistä suurempi osa ulkoilureitteihin. Korostetaan koulujen, päiväkotien ja ikäihmisten lähimetsien tärkeyttä.

Rakennetaan virtuaalinen MetsäWiki

Kansalaisille suunnattuun MetsäWikiin kerätään tietoa metsiin liittyviltä hallinnonaloilta ja kansalaisilta. Selvitetään, miten MetsäWiki voisi hyödyntää jo olemassa olevaa Metsähallituksen ja Metsäntutkimuslaitoksen tuottamaa julkista tietoa ja tietokantoja. MetsäWikissä olisi tietoa mm. luonto- ja kulttuurikohteista, ulkoilureiteistä, tapahtumista ja eliöstöstä.

Tuotteistetaan ja tuotetaan virkistys- ja hyvinvointikäyttöön markkinaehtoisia palveluita

Selvitetään Suomessa ja ulkomailla olemassa olevat parhaat metsään liittyvät tuoteideat ja kootaan ne käyttökelpoiseksi tietopaketti yrittäjille. Tuetaan yrittäjiä kehittämään uusia, metsien tarjoamaan ai-neettomaan hyvinvointiin liittyviä palveluita. Toteutetaan kokeiluhankkeita palveluiden vaikuttavuuden selvittämiseksi.

Ehdotukset KMO 2025:een

Lisätään kansalaisten tietoisuutta ja ammattilaisten osaamista metsien terveys- ja hyvinvointivaikutuksista

Toteutetaan monialainen metsien terveysvaikutusten viestintäkampanja. Viestinnän vahvistamiseksi kootaan eri tieteenalojen metsien terveysvaikutuksiin liittyvät tutkimukset yhteen.

Toteutetaan kuntien alueilla taajamametsien, reitistöjen ja virkistysalueiden kävijätutkimuksia

Selvitetään miten kunnat voisivat ottaa käyttöön yhtenäiset menetelmät virkistysalueiden kysynnän kartoittamiseksi ja kävijäseurannan toteuttamiseksi. Yhtenäisten menetelmien käyttö mahdollistaisi tehokkaan tietojärjestelmän käytön, mikä helpottaisi tiedon analysointia, raportointia ja hyödyntämistä.

Käynnistetään metsäretkikortti-kampanja

Kampanjalla aktivoidaan ihmisiä menemään metsään ja tiedostamaan metsän hyvinvointivaikutukset. Kampanjan toteutukseen osallistuvat eri hallinnonalat ja kolmas sektori. Toteutuksessa hyödynnetään sähköisiä viestimiä.

3.3 Metsäkulttuuri

”Makeasti oravainen
makaa sammalhuoneessansa;
sinnepä ei Hallin hammas
eikä metsämiehen ansa
ehtineet milloinkaan.”
Aleksis Kivi

3.3.1 Metsäkulttuurin merkitys elämänlaatuun

Kulttuurin hyvinvointia lisäävä merkitys kasvaa yhteiskunnassa ennen kaikkea siksi, että sen koetaan antavan lisääntyvässä määrin sisältöä, merkityksiä ja mielekkyyttä arkielämälle.

Arjen kulttuurisuus avaa näkökulman sekä yksittäisen ihmisen omaan että yhteiskunnan toimijoiden mahdollisuuksiin käyttää taidetta ja kulttuuria osallistumisen, osallisuuden ja yhteisöllisyyden tuottamisessa. Omat merkitykselliset kokemukset, elämykset, luovuus, vuorovaikutus ja yhdessä toimiminen toisten ihmisten kanssa vahvistavat identiteettiä ja lähiyhteisöjä. Tämä on avain henkiselle, fyysiselle ja sosiaaliselle hyvinvoinnille.

Suomen perustuslain mukaan vastuu kulttuuriperinnöstä kuuluu kaikille ja sen tulee olla kaikkien saatavissa. Tuntemalla metsien menneisyyden voimme tunnistaa niiden tulevaisuuden mahdollisuuksia. Metsien ja metsänkäytön historian tunteminen vaikuttaa metsää koskeviin arvoihin, ja sitä kautta tapoihin nauttia metsästä ja käyttää sitä erityyppisiin tarkoituksiin. Tällä on suuri merkitys esimerkiksi metsäalaan liittyvässä innovoinnissa ja tuotteistamisessa.

3.3.2 Metsäkulttuuri on osa suomalaista identiteettiä

Metsäkulttuurilla tarkoitetaan yksilöiden ja yhteisöjen metsiin liittyviä, sosiaalisessa yhteydessä kehittyneitä toimintatapoja, käytäntöjä, käsityksiä, merkityksiä ja arvoja. Metsäkulttuurissa on kyse ihmisen ja metsän vuorovaikutuksesta, ihmisen erilaisista suhteista metsään sekä metsien ihmisen toiminnalle luomista edellytyksistä.

Metsä sai keskeisen kansallisen symbolimerkityksensä erityisesti 1800- ja 1900-lukujen vaihteen kuvataiteessa, jossa korostuu taiteilijoiden romanttinen luontosuhde ja voimakas halu kuvata sitä. Metsät ovat usein esillä kirjallisuudessa ja musiikissa. Myös muotoilu, elokuvat ja sähköinen media johdattavat usein metsään.

Metsäkulttuuri merkitsee eri ihmisille eri asioita, sillä suhde metsään vaihtelee suuresti. Kulttuuri kertoo yhteisön arvostuksista, perinteistä ja tavoitteista. Se uudistuu alati, vaikka rakentuu historian varaan. Metsien hoidon ja käytön muodot luovat kullekin ajalle tyypillistä metsäkulttuuria.

Metsien ominaispiirteet ilmentävät kulttuurin vaiheita sekä ihmisen ja luonnon vuorovaikutusta. Kulttuuriympäristöön liittyy myös ihmisen suhde ympäristöönsä eri aikoina sekä ympäristölle annetut merkitykset, tulkinnat ja erilaiset nimeämistavat.

Metsien esihistorialliset kohteet kertovat suomalaisten heimojen muinaisista jumalista, asumuksista ja elinkeinoista. Yksittäisiä kulttuuriperintökohteita ovat esimerkiksi kalliomaalaukset, suuret puut, pyhät paikat ja metsäuskomukset.

Retriitit, kulttuuritapahtumat, erikoiset luontokohteet, maisema ja metsätyöt ovat kulttuuria metsässä. Lisäksi siihen sisältyvät metsien kaikki muut käyttömuodot, metsän materiaalien talteenotto, jatkojalostaminen ja käyttö, metsään liittyvät harrastukset, metsästä saatavat elämykset, metsä innoituksen lähteenä sekä metsän

merkitys jokapäiväisessä elämässä. Luonnontuotteiden keruu ja metsästys harrastuksena perustuvat aiemmilta sukupolvilta omaksuttuihin perinteisiin tai uusiin merkityksiin.

Metsän uudet käyttötavat ja elämäntapojen ja teknologian muutos synnyttävät uusia metsäkulttuurin muotoja ja tulkintoja niin arkikulttuuriin kuin taiteeseenkin.

Puuarkkitehtuuri, puunveisto ja puusta tehdyt tuotteet ovat myös osa metsäkulttuuria. Metsästä saadaan erilaisia kulttuuri- ja matkailutuotteita.

3.3.3 Metsäkulttuurin edistäminen

Metsämuseo Lusto on koennut metsäalalta muistelumatkalaukun, jota käytetään vanhustyön viriketoiminnassa. Ikääntyneiden hyvinvointia lisäävän matkalaukun käyttö olisi laajempaa, jos siihen olisi resursseja.

Erä- ja luonto-oppailla on tärkeä rooli kertoa asiakkailleen tarinoita suomalaisesta ja paikallisesta metsäkulttuurista, -historiasta ja -mytologiasta ja niiden merkityksestä kansalliseen identiteettiin.

Metsä on kulttuuritapahtumien näyttämönä esimerkiksi sellaisissa tapahtumissa kuin Luosto Classic, Pyhä unplugged, Ruska swing, Kuhmon Kamarimusiikki ja Hiidenvuoren yökonsertti. Myös metsäperinteisiin, kuten tukkilaisuuteen liittyviä ohjelmapalveluja on paljon. Metsässä oleva taide tuo ihmisiä metsään. Toisaalta metsäkulttuuri voi tulla kaupunkiin.

Metsäkulttuurin tuotteistaminen tulisi liittää osaksi kulttuurimatkailun kehittämistä. Tavoitteena on luoda elämyksiä ja mahdollisuus tutustua näihin kulttuurisiin voimavaroihin, oppia niistä tai osallistua niihin. Näin vahvistetaan ihmisten identiteetin rakentumista, sekä oman että muiden kulttuurien ymmärrystä ja arvostusta.

Työryhmä ehdottaa, että KMO 2015:n metsäkulttuuriperintöohjelma sisällytetään osaksi hallitusohjelman mukaisesti tekeillä olevaan kulttuuriympäristöstrategiatyöhön. Lisäksi työryhmä ehdottaa, että metsäkulttuurin matkailullinen ja elämyksellinen tuotteistaminen liitetään osaksi kansallisia kehittämissuunnitelmia kuten Culture-Finland -kulttuurimatkailun katto-ohjelmaa ja Osaamiskeskusohjelman elämysteollisuus -osuutta.

3.3.4 Toimenpide-ehdotukset metsäkulttuurin edistämiseksi

Ehdotukset KMO 2015:een

Lisätään tietoa jokamiehenoikeuksista ja sen reunaehdoista

Tehdään harrastajille, maanomistajille, järjestöille, yritysille, päättäjille ja viranomaisille suunnattu valtakunnallinen koulutus- ja tiedotuskampanja jokamiehenoikeuksista ja sen reunaehdoista. Tuotetaan eri medioille soveltuvaa tiedotusmateriaalia. Lisätään jokamiehenoikeudet opetussuunnitelmaan. Selvitetään jokamiehenoikeuksien liittämistä Unescon aineettoman kulttuuriperinnön luetteloon.

Ehdotukset KMO 2025:een

Huolehditaan kulttuuriperintökohteiden inventoinnista

Toteutetaan kulttuuriperintökohteiden tiedonkeruu yksityismetsissä. Tämä on jo mittarina nykyisessä KMO:ssa, mutta ei toimenpiteenä. Työryhmä ehdottaa, että tämä lisätään toimenpiteeksi.

Metsäkulttuuritapahtumien määrää, saavutettavuutta ja tunnettuutta parannetaan

Haastetaan taiteentekijät metsäaiheen käsittelyyn metsäympäristössä. Erilaisten metsätapahtumien tai teemapäivien järjestäjät kutsuvat tapahtumaan eri kulttuurien edustajia (taiteilijat, kirjailijat jne.) tuomaan esille omaa näkemystään metsien merkityksestä suomalaiselle kulttuurille.